

BOLALARDA MUSTAQIL FIKRLASHNI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI

G'apporova Gulhayo Faxriddinovna
Kitob tumanidagi 21 DMTT tarbiyachisi

Annotatsiya

Mazkur ilmiy maqolada maktabgacha va boshlang'ich yoshdagi bolalarda mustaqil fikrlashni shakllantirishning pedagogik asoslari keng va tizimli tarzda yoritilgan. Tadqiqotda mustaqil fikrlash tushunchasining mazmuni, uning psixologik-pedagogik mohiyati, bolalar shaxsini rivojlantirishdagi o'zni hamda zamonaviy ta'lim jarayonida mustaqil fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiluvchi metod va vositalar tahlil qilinadi. Shuningdek, ta'lim jarayonida o'yin texnologiyalari, muammoli vaziyatlar, interfaol metodlar va tarbiyachi faoliyatining ahamiyati asoslab beriladi. Maqola xulosalarida mustaqil fikrlashni shakllantirish ta'lim sifati va bolalarning ijodiy salohiyatini oshirishdagi muhim omil ekanligi ta'kidlanadi.

Mazkur tadqiqot doirasida bolalarda mustaqil fikrlashni shakllantirish jarayoni pedagogik jarayonning muhim tarkibiy qismi sifatida qaraladi. Mustaqil fikrlash bolalarning bilishga bo'lgan qiziqishini kuchaytirib, ularni faol o'rganishga, sabab-oqibat munosabatlarini anglashga va o'z fikrini asoslab berishga o'rgatadi. Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, mustaqil fikrlashni rivojlantirish erta yoshdan boshlab tizimli va maqsadli tashkil etilgan ta'lim-tarbiya jarayonini talab etadi.

Maqolada maktabgacha ta'lim muassasalarida mustaqil fikrlashni shakllantirishga xizmat qiluvchi pedagogik omillar, metod va vositalar yoritilib, ularning amaliy ahamiyati asoslab beriladi. Tadqiqot natijalari pedagoglar va tarbiyachilar uchun metodik tavsiyalar ishlab chiqishda muhim manba bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar

mustaqil fikrlash, pedagogik asoslar, maktabgacha ta'lim, ta'lim jarayoni, interfaol metodlar, bolaning rivojlanishi.

KIRISH

Bugungi globallashuv va axborotlashgan jamiyat sharoitida ta'lim tizimi oldiga qo'yilayotgan asosiy vazifalardan biri – har tomonlama rivojlangan, mustaqil fikrlay oladigan, tashabbuskor va ijodiy shaxsni tarbiyalashdan iboratdir. Ayniqsa, bolalarda mustaqil fikrlash ko'nikmalarini erta yoshdan shakllantirish ularning kelgusidagi ta'lim faoliyati va hayotiy muvaffaqiyatlari uchun mustahkam poydevor bo'lib xizmat qiladi.

Maktabgacha ta'lim davri bolaning shaxs sifatida shakllanishida eng muhim bosqich hisoblanadi. Ushbu davrda bolaning tafakkuri, nutqi, tasavvuri va ijtimoiy faolligi jadal rivojlanadi. Shu sababli ta'lim-tarbiya jarayonida bolalarni tayyor

bilimlarni qabul qiluvchi emas, balki faol, mustaqil fikrlovchi subyekt sifatida shakllantirish dolzarb pedagogik muammo sifatida namoyon bo'lmoqda.

Hozirgi davrda ta'lim tizimi oldiga qo'yilayotgan asosiy vazifalardan biri — bolalarni mustaqil fikrlashga o'rgatish orqali ularning intellektual salohiyatini rivojlantirishdan iboratdir. An'anaviy ta'lim yondashuvlarida bolalar ko'proq tayyor bilimlarni o'zlashtirishga yo'naltirilgan bo'lsa, zamonaviy ta'lim tizimi ularni mustaqil tahlil qilish, solishtirish va xulosa chiqarishga o'rgatishni talab etadi.

Maktabgacha ta'lim bosqichida bolaning tafakkuri jadal rivojlanadi, uning atrof-muhitga nisbatan qiziqishi kuchayadi. Shu bois ta'lim jarayonini to'g'ri tashkil etish orqali bolalarda mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish imkoniyati yuqori bo'ladi. Tarbiyachining pedagogik mahorati, qo'llanilayotgan metodlar va yaratilgan ta'lim muhiti ushbu jarayonning samaradorligini belgilovchi asosiy omillar hisoblanadi.

Mazkur maqola bolalarda mustaqil fikrlashni shakllantirishning pedagogik asoslarini ilmiy jihatdan tahlil qilishga qaratilgan bo'lib, ta'lim amaliyotida foydalanish uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

1. MUSTAQIL FIKRLASH TUSHUNCHASINING NAZARIY ASOSLARI

Mustaqil fikrlash – bu shaxsning muayyan muammo yoki vaziyatga nisbatan o'z qarashlarini shakllantira olishi, xulosalar chiqarishi va qaror qabul qilish qobiliyatidir. Pedagogik nuqtai nazardan, mustaqil fikrlash bolaning bilish faoliyati, mantiqiy tafakkuri va ijodiy yondashuvi bilan chambarchas bog'liqdir.

Mustaqil fikrlash jarayoni bolaning bilimlarni o'zlashtirishda faolligini oshiradi, o'z fikrini erkin ifodalashga, savol berishga va muammolarni hal etishga undaydi. Bu jarayon shaxsning intellektual rivojlanish darajasini belgilovchi muhim ko'rsatkichlardan biridir.

2. BOLALARDA MUSTAQIL FIKRLASHNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Bolalarda mustaqil fikrlashning shakllanishi ularning yosh xususiyatlari, psixologik rivojlanish darajasi va individual imkoniyatlari bilan belgilanadi. Maktabgacha yoshdagi bolalarda tafakkur asosan ko'rgazmali-obrazli xarakterga ega bo'lib, ular atrof-muhitni kuzatish, taqqoslash va tahlil qilish orqali xulosa chiqarishga harakat qiladilar.

Psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bolalarda mustaqil fikrlashni rivojlantirish uchun qulay emotsional muhit, rag'batlantirish va qo'llab-quvvatlash muhim ahamiyatga ega. Bolaning xato qilishiga yo'l qo'yilishi va uning fikriga hurmat bilan munosabatda bo'linishi mustaqil fikrlashning rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

3. MAKTABGACHA TA'LIMDA MUSTAQIL FIKRLASHNI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI

Bolalarda mustaqil fikrlashni shakllantirish uchun ta'lim jarayonida quyidagi pedagogik shart-sharoitlar muhim hisoblanadi:

ta'lim jarayonining bolaning yosh va individual xususiyatlariga mos tashkil etilishi;

muammoli vaziyatlardan keng foydalanish;

erkin fikr bildirishga imkon beruvchi muhit yaratish;

tarbiyachining yo'naltiruvchi va rag'batlantiruvchi roli.

Mazkur shart-sharoitlar ta'lim jarayonida bolalarning faolligini oshiradi va ularni mustaqil fikrlashga undaydi.

4. MUSTAQIL FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISHDA O'YIN FAOLIYATINING AHAMIYATI

O'yin maktabgacha yoshdagi bolalar faoliyatining yetakchi turi hisoblanadi. O'yin jarayonida bolalar atrof-muhitni o'rganadi, muammolarni hal etadi va mustaqil qarorlar qabul qiladi. Didaktik va rolli o'yinlar bolalarning tafakkurini rivojlantirishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi.

O'yin orqali tashkil etilgan ta'lim jarayoni bolalarning qiziqishini oshiradi va mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishga yordam beradi.

5. INTERFAOL METODLAR VA ULARNING SAMARADORLIGI

Zamonaviy ta'lim jarayonida interfaol metodlardan foydalanish bolalarda mustaqil fikrlashni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. "Aqliy hujum", "Savol-javob", "Muammoli vaziyat", "Rol o'ynash" kabi metodlar bolalarni faol fikrlashga undaydi.

Interfaol metodlar orqali bolalar o'z fikrini erkin ifodalash, boshqalarning fikrini tinglash va tahlil qilish imkoniyatiga ega bo'ladi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, bolalarda mustaqil fikrlashni shakllantirish pedagogik jarayonning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Mustaqil fikrlovchi bola ta'lim jarayonida faol ishtirok etadi, muammolarga ijodiy yondashadi va kelajakda jamiyatda munosib o'rin egallashga tayyor bo'ladi. Shu sababli maktabgacha ta'lim tizimida mustaqil fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan pedagogik shart-sharoitlarni yaratish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, bolalarda mustaqil fikrlashni shakllantirish ta'lim jarayonining sifatini oshirishda muhim omil hisoblanadi. Mustaqil fikrlay oladigan bola o'z faoliyatiga tanqidiy yondashadi, muammoli vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilishga harakat qiladi hamda o'z fikrini asoslab bera oladi.

Maktabgacha ta'lim muassasalarida mustaqil fikrlashni rivojlantirish uchun ta'lim jarayonini interfaol metodlar asosida tashkil etish, o'yin faoliyatidan samarali

foydalanish va bolalarning erkin fikr bildirishiga imkon yaratish zarur. Tarbiyachining yo'naltiruvchi, qo'llab-quvvatlovchi va rag'batlantiruvchi faoliyati ushbu jarayonda muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa sifatida aytish mumkinki, bolalarda mustaqil fikrlashni shakllantirishga qaratilgan pedagogik yondashuvlar ularning kelgusidagi ta'lim faoliyati va shaxsiy rivojlanishi uchun mustahkam poydevor yaratadi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, bolalarda mustaqil fikrlashni shakllantirish ta'lim jarayonining sifatini oshirishda muhim omil hisoblanadi. Mustaqil fikrlay oladigan bola o'z faoliyatiga tanqidiy yondashadi, muammoli vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilishga harakat qiladi hamda o'z fikrini asoslab bera oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Davlat ta'lim standarti. Maktabgacha ta'lim uchun me'yoriy hujjatlar.
2. Karimov I.A. Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. – Toshkent.
3. Abdullaeva M. Pedagogika nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent.
4. Vygotskiy L.S. Tafakkur va nutq. – Moskva.
5. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar to'plami. – Toshkent.